

באר התורה / הוג'ר יעקב אשר פלדמן, מה"ס כתוב משה' ושה"ס, ירושלים

אבות פרק ב' משנה ד'

"וְאֵל תֹּאמֶר דָּבָר שָׁאַי אִפְשָׂר לְשֻׁמּוֹ שְׁסֻפּוֹ לְהַשְׁמָעַ" - מאמר א

אבות (פ"ב מ"ד) היל אמר כי לא ניתן לומר דבר שאינו אפשר לשם שסופה להשמעה. ואמר ב' לא ניתן לומר דבר שאינו אפשר לשם שסופה להשמעה וכורע ע"כ.

ורגיל אני לומר במתני' דמס' אבות (פ"ב מ"ד) 'אל תאמר דבר בפי הרמב"ם (שם) בד"ה והדבר שאין אפשר לשם וכו' - הוא שאין אפשר לשם שסופה להשמעה' יש בו ב' פירושים, שהייתה פשוטה רחוק ונפסד, ואם יתיב להתבונן בהם מפרשין אל תאמר בקיצור שא"א להבין עד שיעינו היבר יראה שהם דברים נוכנים. והזהיר מזה האופן מן הדיבור, וסופה להשמעה, אל תאמר כן אלא ברך דבריך. ויש מפרשין דבר כאומר: אל יהיו דבריך צרייכים פירוש רחוק והתבוננות רבה שאי אתה רוצה שיחיה מובן לכל השומעים אל תאמר אףוי והוא יובנו, עכ"ל.²

ובפירוש רבינו יונה (שם) ואל תאמר דבר שאין אפשר לשם ע"כ השתיקה יפה. הנה המשנה סובלת ב' הפירושים, והתנא שסופה להשמעה - שצרכיך אדם להשמר ולהזהר מן האפשרות. עבר על דבריו עצמו שהרי אמר דבר בלשון מסווק ולא בירר לנו אם יש לך סוד אל הספר אותו אף למי שנפשו קשורה דבריו היכן דעתו נוטה, אך התנא שנה משנתינו בעל פה בנסח, ואל תאמר שאי ישמע דבר זה כי אין בינו איש לתלמידיו ומתנוונו הבינו כוונתו על ברוריו בלי ספק אחר שיזכר הדברים. וסוף דבר הכל נשמע, גם בין לבין עצמאך כלל, אך ע"י שכתבה המשנה נפל ספק בכוונתו. נמצא ע"י אל תשמיעו לאזניך, כמו אמרו רוז"ל ויקרא ובה אמר ללב בכתיבה נתבו הספיקות אלא מפני תגובת השכחה בע"ה על דרך של ואל תשיך בין הכתלים כי איזים יכול לעי' עד והיה נשכח למורי ואני ספק לא הוה ידעינו התירו לכתוב ברכות ח ובפני רשי' שם בד"ה אלא), ועל זה אמר שלמה ע"ה כי וכעפ' ידעינו הספיקות אבל לא הלכה ברורה, עכ"ל.

עוף השמים يولיך את הקול ובעל לנפחים יגיד דברי (קהלת י), - ד-

ונראה מדבריו שగירסתו במשנה היתה שסופה להשמעה בשינויו, עכ"ל.

ברע"ב (שם) ואל תאמר דבר שאין אפשר לשם שסופה להשמעה - עצמו, שהרי אמר דבר בלבינו בתחלת דבריו כלומר, לא יהי דבריך מסופקים שאי אפשר להבינם בעבר על דבריו היכן ובעון ראשון, ותסמו שאם יעמיק השמעה בהם לבסוף בו' לא בשינויו, עכ"ל.

בזה יש בו ב' פירושים³ וכן כתמה וכתב דתנה עבר על דבריו היכן וביעון ראשון רשות בדרכך, שהוא יטעה יביא ביניים. אמנים לפ' מה שכabbת הרש"ש בהגותתו במתניתין, וידע כי זה יביא בני אדם לטעות בדרכך, שהוא יטעה ויצאו למינوت שבציוון הרע"ב ט"ס וצ"ל וסופה להשמעה בו' לא בשינויו, עכ"ל. וכמו שמדובר בדרכי הרע"ב עצמו במא שכabbת ולפי פי זה, על ידך. [והוא עד' ר' שפי הרמב"ם].

פירוש אחר, לא תגלה סודך אפילו בגין עצמאך ואת אמר משמע דלפבי הראשו היה גירסה אחרת בידך. שאין כאן מי שישמעך, לפ' שסופה להשמעה, כי עוף השמים ומתיישב שפיר מה שנטקה בחיה החת"ס על התנא, מושם יוליך את הקול⁴ (קהלת י). והגירסה היא לפ' פירוש זה, דתנהuna שנה דבריו בברור, ורק לפ' נוסחת הגירסאות פירוש שסופה להשמעה. וכי עכ"ל. [זהו עד' ר' שפי רבינו יונה].

כל אחד ואחד דעת התנא כפי הגירסה שבידו.⁵

במדרש שמואל (שם) בד"ה ואל תאמר דבר שאין אפשר לשם ע-ה-

שסופה להשמעה, כלומר לא יהי דבריך מסופקים שאי אפשר בספר פלא יועץ (ערוך שתיקה) אמרו רוז"ל (מגילת יח א) מלה בסלע להבינים בתחלת וביעון ראשון ותסמו שאם יעמיק השמעה שתיקותא בתリンן מדאמרי מלה בסלע משמע דאיירי בשיחה של בהם לבסוף יבינו כי זה יביא בני אדם לטעות בדרכך ושמא היתר, דאל"כ אינה שוה סלע רק הפסד כמה וכמה סלעין, אלא יטעה ויצאו לאפיקורות על ידך. וכן פירוש הרמב"ם, עכ"ל. אייריו בדברים טובים ואפי' הכי אמרו רוז"ל ע"י פסחים ג' ב' שסופה להשמעה - פ"י הר"ב לא תגלה סודך וכו' כי עוף השמים לעולם ילמד את תלמידו דרך קצורה ואורוכה דברים יוליך את הקול⁵. דרישא ذקרה (קהלת י) ג' בסמุดך מלך אל השומע דהא תנן (אבות פ"ב מ"ד) אל תאמר דבר שאין אפשר תקלל ובחרדי משכובך אל תקלל עשריך, עכ"ל.

בתוספות יוס' טוב (שם) בד"ה שאין אפשר לשם שסופה להשמעה, ופירושה שלא תזרב בדרך קצורה ושאי כלומר לא יהי דבריך מסופקים וכו' שמא יטעה ויצאו למינות. אפשר להבינו תכף ותסמו על המעיין שלאחר עיון רב יכול וא"כ הינו הא דابتליון פרק קמא משנה י"א ותו מה לוי. להבינו **בדרכם הכותבים בקשר ומשמעותם** ודווקה היטיב או ויש אבל הרמב"ם לא פירוש לעניין מיניות אלא שלא יהי פשוט ליישב ודוק.

הדברים מרוחק מאד ובטל מן הדבר שהוא אומר לא יהי ואם עשו כן גודליים היה טעם שהיה פשוט מאד לפ' רוחב דבריך צרייכין לפירוש רחוק והסתכלות יתרה. ואז (יטעה) **דעות**, ולא ידעוшибאו ימים שבווא"ר תורה אזולא ומדלדא [יבינם] השומע. עכ"ל. ולא כאשר הבין בעל מד"ש דבריו ואנחנו לא נדע מה כיוונו בדברות קדשים ועלינו לחוש על חסרי מדוע ולהאריך בכתיבתך או שעשו כן בכוונה כדי לחדר התלמידים מדברים כדברי הר"ב, עכ"ל.⁶

ולג- **ובפעמים שהשתיקה רעה וכבר אמרו בזזה"ק (תזריע מו ב)** שכמו

בחיה' חת" (גיטין ס ב) בד"ה לא כרת הקב"ה ברית וכו' שנאמר שנדע על דבר רע נעש על דבר טוב שהוא יכול לדבר כי על פי הדברים וכו' (כפי תהא לדכו). פי' לפי מ"ש תוס' ד"ה ושותק ואני מדבר כגן תוכחות על עון ולהיות מסיע לדבר את מהותיהם וכו' דמשווה לה נא כתוב תורה שבע"פ שלא יעתקום מצוה וכדומה ועי' נא אמר "נא למתני דומה החשטי מטוב וכאבי אויה" איך הכי אמר כתוב לך את הדברים האלה ולא איכפת נערר" (ותהlimים טל ג) וכבר אמרה שלמה המלך ע"ה "עת לחשות לי אם יעתקום אויה כי ע"פ הדברים כרתי ולא על אותו ועת לדבר" (קהלת ג) אבל צרייך שיקול הדעת בפלס ומאזני שככבר עכ"א אין קפיא כל כך אם יעתקום. וכtablet"א משפט קודם כל דבר או ראוי לדבר או טוב לחדר בכה יעשה. טעם שלא יאמר בע"פ דברים שבסכמת מושום שבע"פ אינו הרוגש עכ"ל.

בחסירות ויתירות ואוויות משונות וכבר כתבתי לעיל, וטעם

¹ ברא"ב (עליל פ"א מ"ב) בד"ה הוא היה אמר - כלומר כך היה מרגלא בפומיה תmid. וכן כל ר' פלוני אמר, הוא היה אמר, שבמסכתא זו, פירוש היה רגיל לומר כו תmid, עכ"ל.

² בתפארת ישראל (שם אות לא) היל אמר. מדאקרו ר' ר' (שם ב' מ"ב) האיך יתנהגו הדברים וזהו נמי הכא דברי זקינו היל בעסק הממושה למנהיג לציבור, עכ"ל.

³ מש"כ שהגירסה לפ' זי' זה שסופה להשמעה, לכוארה כוונתו דלפבי הראשו הגירסה

היא וסופה להשמעה. וכבר כתוב בזה בהගות הרש"ש (שם) בד"ה שא"א לשמעו: ודע

שבציוון הרע"ב ט"ס וצ"ל וסופה להשמעה בו לא בשינויו, עכ"ל. והיא גירסת הרמב"ם.

⁴ בתפארת ישראל (שם ב' מ"ב) האיך יתנהגו

הדברים מרווח מואד ובשל כל', היסר הרבה בדעתך ועי' שלימודו. אבל ק"ל שהררי רוב דברי חז"ל בהגדה מהה ע"ז זה, וכמו שהאריך בעצמו בזזה בתחלת פרק

את היל [ולהרטסא שא יאשר לשם שסופה להשמעה, ויל שהוא תוכחה לר' שמילמד לתלמידיו

[ומכ"ש מהרץ ספר] שלא יאמר דבריך דרכ'richtה, שא"א להבינו ר' בסוף אחר עיון

גדול נמי שלא כתוב בספר הרבה רשות שא"א להבינו מרגלא שע"ז יולחן

זמן הלומד בז]